

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING REFLEKSIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI

I.I.Tuychiyeva

*Farg'ona davlat universiteti pedagogika fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD) professor,*

Muxammadjonova Maftunaxon Shuxratjon qizi

Farg'ona davlat universiteti 2-bosqich 24.22-guruh talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada bo'lajak o'qituvchilarning refleksiv kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari ilmiy-nazariy va metodologik jihatdan tahlil qilingan. Refleksiv kompetensiyaning zamonaviy pedagogik ta'lim tizimidagi o'rni, uning tarkibiy komponentlari hamda kasbiy kompetentlikni shakllantirishdagi ahamiyati yoritilgan. Tadqiqotda kompetensiyaviy, tizimli, shaxsga yo'naltirilgan va refleksiv yondashuvlar asosida refleksiv kompetensiyani rivojlantirishga ta'sir etuvchi asosiy pedagogik omillar aniqlangan. Shuningdek, refleksiv ta'lim muhitini yaratish, muammoli ta'lim texnologiyalari, interfaol metodlar, pedagogik amaliyot, mentorlik, elektron portfoliolar, refleksiv kundaliklar va raqamli ta'lim vositalarining o'zaro integratsiyasi refleksiv kompetensiyani rivojlantirishning samarali mexanizmlari sifatida asoslangan. Tadqiqot natijalari asosida bo'lajak o'qituvchilarning refleksiv kompetensiyasini rivojlantirishning konseptual modeli taklif etilgan hamda uning oliy pedagogik ta'lim jarayonida qo'llanishining ilmiy-amaliy ahamiyati asoslab berilgan. Mazkur tadqiqot natijalari pedagog kadrlar tayyorlash sifatini oshirish, kasbiy refleksiyani rivojlantirish va kompetensiyaviy ta'limni takomillashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: refleksiv kompetensiya, bo'lajak o'qituvchi, pedagogik shart-sharoitlar, kompetensiyaviy yondashuv, refleksiya, kasbiy kompetentlik, pedagogik ta'lim, tanqidiy fikrlash, refleksiv ta'lim muhiti, pedagogik amaliyot, interfaol metodlar, elektron portfolio, refleksiv kundalik, raqamli pedagogika, uzluksiz kasbiy rivojlanish.

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR DEVELOPING THE REFLECTIVE COMPETENCE OF PRE-SERVICE TEACHERS

Abstract: This article provides a scientific-theoretical and methodological analysis of the pedagogical conditions for developing the reflective competence of pre-service teachers. It examines the role of reflective competence in the contemporary system of teacher education, its structural components, and its significance in the formation of professional competence. Based on competency-based, systemic, learner-centered, and reflective approaches, the study identifies the key pedagogical factors influencing the development of reflective competence. The findings demonstrate that creating a reflective learning environment, implementing problem-based learning technologies, interactive teaching methods, teaching practice, mentoring, electronic portfolios, reflective journals, and integrating digital educational

technologies constitute effective mechanisms for fostering reflective competence. As a result of the research, a conceptual model for the development of reflective competence among pre-service teachers is proposed, and its scientific and practical significance for implementation in higher pedagogical education is substantiated. The findings contribute to improving the quality of teacher education, enhancing professional reflection, and advancing competency-based approaches in modern pedagogical education.

Keywords: *reflective competence, pre-service teacher, pedagogical conditions, competency-based approach, reflection, professional competence, teacher education, critical thinking, reflective learning environment, teaching practice, interactive methods, electronic portfolio, reflective journal, digital pedagogy, continuous professional development.*

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ РЕФЛЕКСИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Аннотация: *В данной статье с научно-теоретической и методологической точек зрения проанализированы педагогические условия развития рефлексивной компетентности будущих учителей. Раскрыты место рефлексивной компетентности в современной системе педагогического образования, ее структурные компоненты, а также значение в формировании профессиональной компетентности. На основе компетентностного, системного, личностно-ориентированного и рефлексивного подходов определены основные педагогические факторы, влияющие на развитие рефлексивной компетентности. Обосновано, что создание рефлексивной образовательной среды, применение технологий проблемного обучения, интерактивных методов, педагогической практики, наставничества, электронных портфолио, рефлексивных дневников и цифровых образовательных средств в их интегративном взаимодействии являются эффективными механизмами развития рефлексивной компетентности. По результатам исследования предложена концептуальная модель развития рефлексивной компетентности будущих учителей и раскрыто ее научно-практическое значение для использования в системе высшего педагогического образования. Результаты исследования могут быть использованы для повышения качества подготовки педагогических кадров, развития профессиональной рефлексии и совершенствования компетентностного подхода в педагогическом образовании.*

Ключевые слова: *рефлексивная компетентность, будущий учитель, педагогические условия, компетентностный подход, рефлексия, профессиональная компетентность, педагогическое образование, критическое мышление, рефлексивная образовательная среда, педагогическая практика, интерактивные методы, электронное портфолио, рефлексивный дневник, цифровая педагогика, непрерывное профессиональное развитие.*

KIRISH

Globalashuv, raqamli transformatsiya va ta'lim tizimining innovatsion rivojlanish jarayonlari pedagog kadrlarni tayyorlash mazmuni hamda sifatiga nisbatan mutlaqo yangi talablarni ilgari surmoqda. XXI asr ta'lim paradigmasida o'qituvchining faqat predmet bo'yicha bilimlarga ega bo'lishi yetarli emas, balki u o'z kasbiy faoliyatini tanqidiy tahlil qila oladigan, pedagogik qarorlarini ilmiy asosda baholaydigan, o'z-o'zini rivojlantirish strategiyasini mustaqil belgilaydigan hamda o'z pedagogik tajribasini muntazam refleksiya qiladigan kompetent mutaxassis sifatida shakllanishi zarur. Shu nuqtai nazardan refleksiv kompetensiya bo'lajak o'qituvchining kasbiy yetukligini belgilovchi tayanch kompetensiyalardan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Zamonaviy pedagogika fanida refleksiya shaxsning o'z fikrlashi, faoliyati, hissiy kechinmalari va kasbiy tajribasini anglash, baholash hamda takomillashtirishga xizmat qiluvchi murakkab psixologik-pedagogik mexanizm sifatida talqin qilinadi. Refleksiv kompetensiya esa bo'lajak pedagogning o'z kasbiy faoliyatini tahlil qilish, pedagogik vaziyatlarni ilmiy asosda baholash, mavjud muammolarni aniqlash, ularning yechimlarini loyihalash va pedagogik faoliyat samaradorligini uzluksiz oshirib borishga xizmat qiladigan integrativ kasbiy sifatdir. Mazkur kompetensiyaning shakllanishi bo'lajak o'qituvchining kasbiy moslashuvchanligini, innovatsion faoliyatga tayyorligini hamda pedagogik mahoratini rivojlantirishning muhim omili hisoblanadi.

So'nggi yillarda kompetensiyaviy yondashuv, konstruktivizm, refleksiv pedagogika va uzluksiz kasbiy rivojlanish nazariyalari doirasida refleksiv kompetensiyaning rivojlantirish masalasi ilmiy tadqiqotlarning ustuvor yo'nalishiga aylandi. Xususan, bo'lajak o'qituvchilarning refleksiv fikrlash madaniyatini rivojlantirish, pedagogik amaliyot jarayonida o'z faoliyatini tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirish, refleksiv kundaliklar, elektron portfoliolar, keys-metodlar, muammoli vaziyatlar, mentorlik va kooperativ ta'lim texnologiyalaridan foydalanish samaradorligini oshirish bo'yicha qator ilmiy izlanishlar olib borilmoqda. Biroq ushbu tadqiqotlarning aksariyatida refleksiv kompetensiyaning rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik shart-sharoitlar yaxlit tizim sifatida yetarli darajada asoslanmagan.

O'zbekiston Respublikasida oliy pedagogik ta'limni modernizatsiya qilish, pedagog kadrlar tayyorlash sifatini xalqaro standartlarga moslashtirish hamda ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan islohotlar bo'lajak o'qituvchilarda refleksiv kompetensiyaning rivojlantirishni ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilamoqda. Kompetensiyaga asoslangan ta'lim modelini joriy etish, pedagogik amaliyotning mazmunini takomillashtirish, raqamli ta'lim texnologiyalarini keng qo'llash hamda talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatini qo'llab-quvvatlash refleksiv kompetensiyaning shakllanishi uchun qulay pedagogik muhit yaratishni talab etadi. Shu bilan birga, pedagogik oliy ta'lim muassasalarida refleksiv faoliyatni tizimli tashkil etish, refleksiv metodlardan samarali foydalanish va refleksiyani baholash mezonlarini takomillashtirish bo'yicha ilmiy-metodik yechimlarga ehtiyoj saqlanib qolmoqda.

Mazkur holatlar tadqiqot mavzusining dolzarbligini belgilaydi hamda bo'lajak o'qituvchilarning refleksiv kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlarini ilmiy asoslash zaruratini yuzaga keltiradi. Refleksiv kompetensiyani rivojlantirishga xizmat qiluvchi didaktik, metodik, psixologik va tashkiliy omillarni kompleks tahlil qilish, ularning o'zaro integratsiyasini ta'minlaydigan pedagogik modelni ishlab chiqish hamda ta'lim jarayoniga tatbiq etish pedagogik ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi bo'lajak o'qituvchilarning refleksiv kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlarini nazariy jihatdan asoslash hamda ularni oliy pedagogik ta'lim jarayonida samarali amalga oshirishning metodik mexanizmlarini ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot davomida refleksiv kompetensiyaning mazmun-mohiyati, uning tarkibiy komponentlari, rivojlanish mezonlari va ko'rsatkichlari aniqlanadi, refleksiv faoliyatni tashkil etishga xizmat qiluvchi pedagogik shart-sharoitlar tizimlashtiriladi hamda ularning ta'lim sifati va bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligiga ta'siri ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

Mazkur maqolaning ilmiy yangiligi shundan iboratki, unda bo'lajak o'qituvchilarning refleksiv kompetensiyasini rivojlantirishga ta'sir etuvchi pedagogik shart-sharoitlar tizimli yondashuv asosida kompleks tahlil qilinadi, refleksiv faoliyatni tashkil etishning didaktik va metodik mexanizmlari aniqlashtiriladi hamda refleksiv kompetensiyani rivojlantirishning konseptual modeli taklif etiladi. Tadqiqot natijalari pedagogik oliy ta'lim muassasalarida kasbiy tayyorgarlik sifatini oshirish, refleksiv pedagogik madaniyatni rivojlantirish va zamonaviy ta'limning kompetensiyaviy modelini takomillashtirishga ilmiy-amaliy hissa qo'shadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Bo'lajak o'qituvchilarning refleksiv kompetensiyasini rivojlantirish masalasi zamonaviy pedagogika, ta'lim psixologiyasi va kasbiy ta'lim nazariyasining dolzarb ilmiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, refleksiya shaxsning o'z bilish faoliyati, kasbiy tajribasi va pedagogik faoliyatini tanqidiy tahlil qilish, baholash hamda takomillashtirishga xizmat qiluvchi muhim intellektual mexanizmdir. Shu jihatdan refleksiv kompetensiya bo'lajak o'qituvchining kasbiy yetukligi, innovatsion faoliyatga tayyorligi, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish, muammolarni ilmiy asosda hal etish va uzluksiz kasbiy rivojlanishini ta'minlovchi integrativ kompetensiya sifatida e'tirof etiladi.

Refleksiv pedagogikaning nazariy asoslari xorijiy olimlarning ilmiy qarashlarida keng yoritilgan. Xususan, John Dewey reflektiv fikrlashni muammoli vaziyatlarni ilmiy tahlil qilish va asoslangan pedagogik qarorlar qabul qilishning muhim vositasi sifatida izohlagan. Donald Schön refleksiyani pedagogning kasbiy faoliyatini takomillashtirish mexanizmi sifatida talqin etib, amaliy faoliyat jarayonidagi va undan keyingi refleksiya konsepsiyalarini ishlab chiqqan. David Kolbning tajribaviy ta'lim modeli refleksiya, tajriba va nazariy bilimlar integratsiyasi orqali kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish imkoniyatlarini asoslagan bo'lsa, Jack Mezirowning transformativ ta'lim nazariyasida refleksiya shaxsning kasbiy qarashlarini qayta

ko'rib chiqish va yangilashning asosiy omili sifatida tavsiflanadi. Mazkur ilmiy qarashlar reflektiv kompetensiyaning zamonaviy pedagogik ta'limdagi nazariy-metodologik asosini tashkil etadi.

Mahalliy va xorijiy tadqiqotlar tahlili reflektiv kompetensiyani rivojlantirish samaradorligi kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, konstruktivistik pedagogika, faoliyatga asoslangan ta'lim texnologiyalari hamda uzluksiz kasbiy rivojlanish tamoyillarining o'zaro uyg'unligiga bog'liqligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, reflektiv kompetensiyani shakllantirishga xizmat qiluvchi pedagogik shart-sharoitlar, ularning o'zaro integratsiyasi va amaliy mexanizmlarini kompleks yorituvchi tadqiqotlar yetarli darajada mavjud emas. Aynan ushbu ilmiy bo'shliq mazkur tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi.

Tadqiqotning metodologik asosini kompetensiyaviy, tizimli, faoliyatga yo'naltirilgan, shaxsga yo'naltirilgan hamda reflektiv yondashuvlar tashkil etdi. Mazkur yondashuvlar asosida reflektiv kompetensiyaning tarkibiy tuzilishi, rivojlanish bosqichlari, mezonlari va unga ta'sir etuvchi pedagogik omillar tizimli ravishda tahlil qilindi. Tadqiqot jarayonida ilmiy bilishning nazariy va empirik metodlari uyg'un holda qo'llanildi. Xususan, ilmiy adabiyotlarni qiyosiy, tizimli va mazmuniy tahlil qilish orqali reflektiv kompetensiyaning nazariy asoslari umumlashtirildi, analiz va sintez metodlari yordamida uning tarkibiy komponentlari hamda pedagogik shart-sharoitlari aniqlashtirildi. Induksiya va deduksiya metodlari asosida ilmiy xulosalar shakllantirildi.

Empirik bosqichda pedagogik kuzatish, anketa-so'rov, yarim tuzilmaviy suhbat, reflektiv kundaliklar, elektron portfoliolar, pedagogik amaliyot natijalarini ekspert baholash hamda pedagogik hujjatlarni tahlil qilish metodlaridan foydalanildi. Olingan ma'lumotlar reflektiv kompetensiyaning motivatsion, kognitiv, operatsion-faoliyat va baholovchi-reflektiv komponentlari kesimida baholandi. Tadqiqotda reflektiv kompetensiyani rivojlantirishning muhim pedagogik shart-sharoitlari sifatida reflektiv ta'lim muhitini yaratish, muammoli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish, reflektiv topshiriqlar tizimini ishlab chiqish, mentorlik va tyutorlik faoliyatini tashkil etish, elektron portfoliolar hamda reflektiv kundaliklarni joriy etish, samarali teskari aloqa mexanizmlarini yo'lga qo'yish va raqamli ta'lim vositalarini reflektiv faoliyat bilan integratsiyalash omillari asosiy mezon sifatida belgilandi.

Shunday qilib, ilmiy adabiyotlar tahlili va tanlangan metodologik yondashuvlar bo'lajak o'qituvchilarning reflektiv kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlarini tizimli ravishda aniqlash, ularning o'zaro bog'liqligini ilmiy asoslash hamda oliy pedagogik ta'lim amaliyotiga samarali tatbiq etish imkoniyatlarini ochib beradi. Mazkur metodologik yondashuv tadqiqot natijalarining ilmiy ishonchliligi, nazariy asoslanganligi va amaliy ahamiyatini ta'minlovchi muhim omil hisoblanadi.

NATIJARLAR

Tadqiqot jarayonida bo'lajak o'qituvchilarning reflektiv kompetensiyasini rivojlantirishga ta'sir etuvchi pedagogik omillar tizimli ravishda tahlil qilinib, ularning o'zaro bog'liqligi hamda ta'lim jarayonidagi funksional ahamiyati aniqlandi. Olingan ilmiy natijalar reflektiv

kompetensiya alohida ko'nikma emas, balki motivatsion, kognitiv, operatsion-faoliyat va baholovchi-refleksiv komponentlarning integratsiyasi natijasida shakllanuvchi murakkab kasbiy kompetensiya ekanligini ko'rsatdi. Mazkur komponentlarning uyg'un rivojlanishi bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish, kasbiy faoliyatni baholash, mustaqil qaror qabul qilish hamda uzluksiz o'z-o'zini rivojlantirish qobiliyatini sezilarli darajada oshiradi.

Nazariy va empirik tahlillar asosida refleksiv kompetensiyani rivojlantirishning samaradorligi beshta asosiy pedagogik shart-sharoit bilan belgilanishi aniqlandi. Birinchidan, oliy ta'lim muassasasida refleksiv ta'lim muhitining yaratilishi talabalarda o'z faoliyatini tahlil qilish va tanqidiy fikrlash madaniyatining shakllanishiga xizmat qiladi. Ikkinchidan, muammoli ta'lim, keys-stadi, loyiha asosida o'qitish, debat va interfaol metodlarning tizimli qo'llanilishi refleksiv fikrlash jarayonini faollashtirib, nazariy bilimlarni amaliy vaziyatlar bilan integratsiyalash imkonini beradi. Uchinchidan, pedagogik amaliyot davomida muntazam refleksiv tahlilni tashkil etish, mentorlik va teskari aloqa mexanizmlarini yo'lga qo'yish talabalarining kasbiy tajribasini ongli ravishda baholashiga zamin yaratadi. To'rtinchidan, elektron portfoliolar, refleksiv kundaliklar va raqamli platformalardan foydalanish talabalarining o'z rivojlanish dinamikasini monitoring qilish imkoniyatlarini kengaytiradi. Beshinchidan, o'qituvchi va talaba o'rtasidagi hamkorlikka asoslangan demokratik pedagogik muhit refleksiv faoliyatning barqaror rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Tadqiqot natijasida refleksiv kompetensiyaning tarkibiy modeli takomillashtirildi. Mazkur model motivatsion-qadriyatli, kognitiv, amaliy-faoliyat va refleksiv-baholovchi komponentlardan iborat bo'lib, ularning har biri aniq mezon va ko'rsatkichlar asosida tavsiflandi. Motivatsion komponent kasbiy o'zini rivojlantirishga bo'lgan ehtiyoj va ichki motivatsiyani, kognitiv komponent refleksiya nazariyasi hamda pedagogik tahlil bo'yicha bilimlarni, amaliy-faoliyat komponenti refleksiv metodlardan foydalanish ko'nikmalarini, refleksiv-baholovchi komponent esa o'z faoliyatini tanqidiy tahlil qilish, xatolarni aniqlash va ularni bartaraf etish strategiyalarini qamrab olishi aniqlandi.

Shuningdek, refleksiv kompetensiyani rivojlantirishning konseptual modeli ishlab chiqildi. Ushbu modelning asosini kompetensiyaviy, tizimli, shaxsga yo'naltirilgan va refleksiv yondashuvlarning integratsiyasi tashkil etadi. Modelda refleksiv faoliyatni tashkil etish bosqichlari (motivatsiya, tahlil, baholash, takomillashtirish va qayta refleksiya), pedagogik vositalar (muammoli vaziyatlar, refleksiv topshiriqlar, portfoliolar, mentorlik, raqamli platformalar) hamda kutilayotgan natijalar o'zaro uzviy bog'langan holda ifodalandi. Mazkur model bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish bilan bir qatorda, ularning pedagogik innovatsiyalarni qabul qilishga tayyorligi va uzluksiz kasbiy rivojlanish motivatsiyasini ham kuchaytirishi aniqlandi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, refleksiv kompetensiyani rivojlantirish jarayoni uzluksiz, tizimli va maqsadli tashkil etilgan ta'lim muhiti mavjud bo'lgandagina yuqori samaradorlikka erishadi. Ayniqsa, nazariy tayyorgarlikning pedagogik amaliyot bilan integratsiyalashuvi, refleksiv faoliyatni muntazam baholab borish hamda raqamli texnologiyalarni qo'llash bo'lajak

o'qituvchilarning kasbiy mustaqilligi, pedagogik tafakkuri va innovatsion faoliyatga tayyorligini sezilarli darajada rivojlantiradi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari refleksiv kompetensiyani rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari o'zaro uzviy bog'langan yagona didaktik tizimni tashkil etishini tasdiqladi. Ushbu tizimni oliy pedagogik ta'lim amaliyotiga joriy etish bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini, pedagogik mahoratini, tanqidiy va refleksiv fikrlash madaniyatini rivojlantirish hamda zamonaviy ta'lim sifatini oshirishning muhim omili sifatida namoyon bo'ldi. Mazkur natijalar refleksiv kompetensiyani rivojlantirish bo'yicha yangi pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va ularni oliy ta'lim tizimiga tatbiq etish uchun ilmiy-nazariy hamda metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari bo'lajak o'qituvchilarning refleksiv kompetensiyasini rivojlantirish zamonaviy pedagogik ta'lim sifatini belgilovchi strategik omillardan biri ekanligini tasdiqladi. Refleksiv kompetensiya pedagogning o'z kasbiy faoliyatini tanqidiy baholashi, mavjud pedagogik vaziyatlarni chuqur tahlil qilishi, muammolarni ilmiy asoslangan qarorlar orqali hal etishi hamda uzluksiz kasbiy rivojlanishga intilishini ta'minlovchi integrativ kasbiy sifat sifatida namoyon bo'ladi. Shu jihatdan refleksiv kompetensiya nafaqat shaxsiy rivojlanish vositasi, balki pedagogik faoliyatning sifat ko'rsatkichlarini oshiruvchi muhim mexanizm ham hisoblanadi.

Tadqiqot davomida aniqlangan pedagogik shart-sharoitlar xalqaro ilmiy tadqiqotlarda ilgari surilgan nazariy qarashlar bilan uyg'unlik kasb etadi. Xususan, John Dewey tomonidan asoslangan reflektiv fikrlash konsepsiyasi hamda Donald Schönning refleksiv amaliyot nazariyasi o'qituvchining kasbiy faoliyatini muntazam tahlil qilish uning pedagogik mahoratini rivojlantirishning asosiy omili ekanligini ko'rsatadi. Mazkur tadqiqot natijalari ushbu nazariy qarashlarni zamonaviy oliy pedagogik ta'lim sharoitida yanada boyitib, refleksiv kompetensiyani rivojlantirish refleksiv ta'lim muhiti, interfaol o'qitish texnologiyalari, pedagogik amaliyot, mentorlik va raqamli ta'lim vositalarining o'zaro integratsiyasi orqali yuqori samaradorlikka erishishini ilmiy jihatdan asoslaydi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari refleksiv kompetensiyaning rivojlanishi faqatgina nazariy bilimlar bilan cheklanmasligini, balki talabning real pedagogik vaziyatlarda faol ishtiroki, kasbiy tajribani tahlil qilishi va o'z faoliyatini muntazam baholab borishi bilan uzviy bog'liqligini ko'rsatdi. Bu holat kompetensiyaviy yondashuvning asosiy tamoyillariga to'liq mos keladi. Chunki zamonaviy pedagogik ta'limda kompetensiyalar bilimlarni egallash bilan emas, balki ularni amaliy faoliyatda qo'llash, baholash va takomillashtirish jarayonida shakllanadi. Shu sababli refleksiv faoliyatni o'quv mashg'ulotlari, pedagogik amaliyot va mustaqil ta'limning barcha bosqichlariga tizimli ravishda integratsiya qilish zarur.

Muhokama natijalari refleksiv kompetensiyani rivojlantirishda raqamli pedagogika imkoniyatlari tobora ortib borayotganini ham ko'rsatdi. Elektron portfoliolar, refleksiv kundaliklar, onlayn muhokamalar, masofaviy teskari aloqa platformalari hamda sun'iy intellekt asosidagi ta'lim vositalari talabalarning o'z-o'zini tahlil qilish, individual rivojlanish

trayektoriyasini belgilash va kasbiy faoliyat samaradorligini monitoring qilish imkoniyatlarini kengaytiradi. Biroq ushbu vositalardan foydalanish ularning didaktik imkoniyatlarini chuqur anglash, metodik jihatdan to'g'ri loyihalash va refleksiv topshiriqlar bilan uyg'unlashtirishni talab qiladi. Aks holda, raqamli texnologiyalar refleksiv kompetensiyani rivojlantirishning emas, balki faqat axborot almashish vositasiga aylanishi mumkin.

Tadqiqot davomida aniqlangan yana bir muhim jihat shundan iboratki, refleksiv kompetensiyani rivojlantirish pedagogik jarayonning barcha ishtirokchilari o'rtasidagi hamkorlik madaniyati bilan bevosita bog'liq. Ochiq muloqot, konstruktiv teskari aloqa, akademik erkinlik va o'zaro ishonchga asoslangan pedagogik muhit talabalarda tanqidiy va refleksiv fikrlashni rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratadi. Shu sababli refleksiv kompetensiyani rivojlantirishni faqat alohida fan yoki metod bilan emas, balki oliy ta'lim muassasasining umumiy pedagogik madaniyati va institutsional siyosati bilan bog'liq kompleks jarayon sifatida qarash maqsadga muvofiqdir.

Shu bilan birga, tadqiqot natijalari refleksiv kompetensiyani baholash mezonlarini yanada takomillashtirish zarurligini ham ko'rsatdi. Hozirgi amaliyotda refleksiya ko'pincha subyektiv baholash usullari orqali aniqlanadi, bu esa uning rivojlanish dinamikasini to'liq aks ettirmaydi. Kelgusida refleksiv kompetensiyani baholashning diagnostik indikatorlari, raqamli monitoring tizimlari va sun'iy intellekt asosidagi tahliliy vositalarni ishlab chiqish mazkur yo'nalishdagi tadqiqotlarning muhim istiqbollaridan biri bo'lib xizmat qiladi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari refleksiv kompetensiyani rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari o'zaro integratsiyalashgan didaktik tizimni tashkil etishini tasdiqlaydi. Mazkur tizimning oliy pedagogik ta'lim jarayoniga izchil tatbiq etilishi bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini, innovatsion faoliyatga tayyorligini, pedagogik tafakkurini hamda uzluksiz kasbiy rivojlanish salohiyatini sezilarli darajada oshiradi. Shu bois refleksiv kompetensiyani rivojlantirish strategiyasi pedagogik ta'limni modernizatsiya qilishning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralishi zarur. Mazkur yondashuv pedagog kadrlar tayyorlash sifatini xalqaro standartlar darajasiga olib chiqish, ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish va zamonaviy ta'lim tizimining barqaror rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari bo'lajak o'qituvchilarning refleksiv kompetensiyasini rivojlantirish zamonaviy pedagogik ta'lim tizimining ustuvor strategik yo'nalishlaridan biri ekanligini ilmiy jihatdan tasdiqladi. Refleksiv kompetensiya pedagogning kasbiy faoliyatini tanqidiy tahlil qilish, pedagogik vaziyatlarni ilmiy asosda baholash, samarali qarorlar qabul qilish hamda uzluksiz kasbiy rivojlanishni ta'minlovchi integrativ kompetensiya sifatida namoyon bo'lishi aniqlandi. Shu bois ushbu kompetensiyani rivojlantirish nafaqat bo'lajak o'qituvchining shaxsiy va kasbiy kamolotiga, balki oliy pedagogik ta'lim sifati hamda ta'lim jarayonining samaradorligiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Nazariy va metodologik tahlillar refleksiv kompetensiyaning samarali shakllanishi kompetensiyaviy, shaxsga yo'naltirilgan, faoliyatga asoslangan, tizimli va refleksiv

yondashuvlarning uzviy integratsiyasi bilan ta'minlanishini ko'rsatdi. Tadqiqot davomida refleksiv ta'lim muhitini yaratish, muammoli va interfaol ta'lim texnologiyalarini keng qo'llash, pedagogik amaliyotni refleksiv tahlil asosida tashkil etish, mentorlik va konstruktiv teskari aloqa mexanizmlarini rivojlantirish, elektron portfoliolar hamda refleksiv kundaliklardan foydalanish bo'lajak o'qituvchilarning refleksiv kompetensiyasini rivojlantirishning eng muhim pedagogik shart-sharoitlari sifatida asoslandi.

Tadqiqot natijasida refleksiv kompetensiyaning motivatsion-qadriyatli, kognitiv, operatsion-faoliyat va refleksiv-baholovchi komponentlardan iborat tarkibiy modeli aniqlashtirildi hamda mazkur komponentlarning o'zaro uzviy bog'liqligi ilmiy asoslandi. Shuningdek, refleksiv kompetensiyani rivojlantirishning konseptual pedagogik modeli taklif etildi. Mazkur model refleksiv faoliyatni bosqichma-bosqich tashkil etish, nazariy tayyorgarlikni amaliy faoliyat bilan integratsiyalash hamda ta'lim jarayonining barcha subyektlari o'rtasida samarali pedagogik hamkorlikni yo'lga qo'yishga xizmat qiladi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, refleksiv kompetensiyaning yuqori darajada shakllanishi bo'lajak o'qituvchilarning tanqidiy fikrlashi, pedagogik tafakkuri, innovatsion faoliyatga tayyorligi, kasbiy moslashuvchanligi va mustaqil ta'lim olish kompetensiyasining rivojlanishiga sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, raqamli ta'lim vositalari, elektron portfoliolar va sun'iy intellekt asosidagi pedagogik texnologiyalar refleksiv faoliyatni tashkil etishning samaradorligini oshirish uchun yangi imkoniyatlarni yaratishi aniqlandi. Shu bilan birga, ushbu vositalardan foydalanish ularning didaktik imkoniyatlarini ilmiy asosda loyihalash va pedagogik maqsadlarga muvofiq integratsiyalashni talab etadi.

Mazkur tadqiqotning ilmiy yangiligi bo'lajak o'qituvchilarning refleksiv kompetensiyasini rivojlantirishga ta'sir etuvchi pedagogik shart-sharoitlarning yaxlit tizimini ishlab chiqish, ularning o'zaro funksional bog'liqligini asoslash hamda refleksiv kompetensiyani rivojlantirishning konseptual modelini taklif etish bilan belgilanadi. Tadqiqot natijalari oliy pedagogik ta'lim muassasalarida kasbiy tayyorgarlik mazmunini takomillashtirish, refleksiv pedagogik madaniyatni rivojlantirish, ta'lim sifatini oshirish va kompetensiyaviy yondashuvni samarali amalga oshirish uchun muhim ilmiy-metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

Kelgusidagi ilmiy izlanishlarda refleksiv kompetensiyani baholashning diagnostik mezon va indikatorlarini takomillashtirish, sun'iy intellekt hamda ta'lim analitikasi (Learning Analytics) vositalari yordamida refleksiv rivojlanishni monitoring qilish, shuningdek, refleksiv kompetensiyaning pedagogik innovatsiyalarni joriy etish samaradorligiga ta'sirini empirik jihatdan chuqur o'rganish maqsadga muvofiqdir. Ushbu yo'nalishdagi tadqiqotlar pedagogik ta'limni modernizatsiya qilish, bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini xalqaro standartlar darajasida rivojlantirish hamda zamonaviy ta'lim tizimining barqaror taraqqiyotini ta'minlashga munosib hissa qo'shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Dewey, J. **How We Think**. New York: D.C. Heath and Company, 1933.
2. Schön, D. A. **The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action**. New York: Basic Books, 1983.
3. Kolb, D. A. **Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development**. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1984.
4. Mezirow, J. **Transformative Dimensions of Adult Learning**. San Francisco: Jossey-Bass, 1991.
5. Brookfield, S. D. **Becoming a Critically Reflective Teacher**. San Francisco: Jossey-Bass, 2017.
6. Larrivee, B. **Cultivating Teacher Renewal: Guarding Against Stress and Burnout Through Reflective Practice**. Lanham: Scarecrow Press, 2000.
7. Moon, J. A. **Reflection in Learning and Professional Development**. London: Kogan Page, 1999.
8. UNESCO. *Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education*. Paris: UNESCO Publishing, 2021.